

Vytautas JOKUBAUSKAS

Tuščias šūvis: galimybės atremti Vokietijos karinę grėsmę 1939 metais

Vytautas Jokubauskas – Klaipėdos universiteto istorijos magistrantas, edukologijos bakalauras; adresas: Tilžės 12-13, LT-91251 Klaipėda, el. paštas: pilsotas@yahoo.com; mokslinių interesų sritys – Naujųjų laikų Lietuvos karybos istorija, XX a. Klaipėdos krašto istorija.

Anotacija. Straipsnyje aptariami Lietuvos kariuomenės štabo parengti operatyviniai ir mobilizacijos planai galimo karo su Vokietija atveju 1939 metų pradžioje. Nagrinėjama Lietuvos sienos su Vokietija apsauga, Šaulių sąjungos panaudojimas Lietuvos – Vokietijos pasienyje esančiuose Pasienio apsaugos batalionuose, kariuomenės štabo planuojami kariniai veiksmai ir pagrindinės gynybinės linijos karo su Vokietija atveju.

Prasminiai žodžiai: Lietuvos kariuomenė, kariuomenės štabas, operatyvinis planas „V“, mobilizacijos tvarkaraštis, Pasienio apsaugos batalionas (PAB), Lietuvos šaulių sąjunga.

Abstract. The article discusses strategic and mobilization plans of the Lithuanian army headquarters in case of the possible war with Germany at the beginning of 1939's, the defence of the Lithuanian-German frontier as well as the possibility to use members of the National Guard in the frontier defence battalions. Attention is also paid to the intended military actions by the army headquarters and the main defence lines.

Key words: Lithuanian Army, army headquarters, strategic plan "V", mobilization scheme, border guard battalion (BGB), Lithuanian rifles union.

Įvadas

Lietuvos Respublika 1938–1940 m. priėmė tris kaimyninių valstybių ultimatumus: Lenkijos 1938 m. kovo mėn. dėl diplomatinė santykių užmezgimo, Vokietijos 1939 m. kovo mėn. dėl Klaipėdos krašto „perleidimo“ ir SSSR 1940 m. birželio mėn. dėl naujos vyriausybės ir papildomų Raudonosios armijos įgulių įvedimo.

Visais atvejais Lietuvos Respublikos vyriausybė atsiskakė galimybės priešintis ginklu. Diskutuojama: ar Lietuva turėjo

galimybę viena ginklu apginti savo suverenitetą, ar buvo tam pasirengusi? Nors nuo 1938–1940 m. Lietuvai tragiškų įvykių praėjo daug laiko, dar tebėra neatsakytų klausimų. Vienas iš jų – Lietuvos kariuomenės pasirengimas priešintis ginklu ir tam atvejui kariuomenės štabo parengti planai.

Istoriografijoje, skirtoje Pirmosios Lietuvos Respublikos kariuomenei, štabo¹ veikla ir parengti operatyviniai planai nagrinėti menkai. Didžiausio veikalo apie tarpukario Lietuvos kariuomenę autorius V. Statkus, būdamas išeivijoje, negalėjo susipažinti su Lietuvos archyvų medžiaga. Kariuomenę jis aptarė tik struktūriškai². G. Surgailis keletą savo darbų paskyrė tarpukario kariuomenės tematikai: knygoje „Lietuvos kariuomenės vadai“³ pristato asmenybes ir 1939 m. aktualijas, bet operatyvinių planų nenagrinėja; „Lietuvos karinis laivynas 1935–1940“⁴ – išsami knyga apie Lietuvos kariuomenės pasiekimus kuriant karinį laivyną ir ateities planus. V. Jankauskas knygoje „Nepriklausomos Lietuvos generolai“ pristatė to meto Lietuvos karininkijos elitą⁵. Nemažai tiriant Lietuvos kariuomenę nuveikė J. Vaičėnionis. Knygoje „Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX a.“⁶ jis aptarė kariuomenės uniformos raidą ir naudotą lengvąją ginkluotę, o „Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)“⁷ nagrinėjo, kokį vaidmenį kariuomenė atliko tautininkų autoritarinio režimo metais. Autorius pateikė daug faktų apie Šaulių sąjungą ir jos panaudojimą krašto gynybai bei statistinių kariuomenės duomenų ir parodė kariuomenės moralę. Daug J. Vaičėnionio mokslinių publikacijų galima rasti periodiniuose leidiniuose: „Darbai ir dienos“, „Karo archyvas“ ir kt. Juose autorius pateikė Lietuvos kariuomenės statistinius duomenis, aptarė kariuomenės modernizavimą ir reorganizavimą, tautinę sudėtį ir trumpai operatyvinius planus „V“ ir „L“, atskleidė pagrindinius jų kūrimo principus. Šaulių sąjungos veiklą ir jos panaudojimą valstybės gynimui tyrinėjo J. Vaičėnionis, V. Vareikis, G. Surgailis. Savo atsiminimus kariuomenės tematika paliko S. Raštikis, K. Škirpa, V. Vitkauskas ir kt. Plačiau nenagrinėti Klaipėdos krašto ir visos Lietuvos gynimo planai karo su Vokietijos atveju.

Straipsnio objektas – Lietuvos kariuomenės štabo parengtas operatyvinis planas galimam karui su Vokietija.

Pagrindinis šio darbo tikslas – aptarti Lietuvos kariuomenės operatyvinio plano „V“ (Vokietija) variantus galimos Vokietijos karinės grėsmės atveju 1939 m. pradžioje. Išnagrinėti pasienio su Vokietija apsaugos problemas. Aptarti kariuomenės mobilizavimo ir telkimo planus bei numatomus karinius veiksmus užpuolus Vokietijai. Chronologiškai straipsnis orientuotas į 1939 m. pradžioje galiojusį operatyvinio plano „V“ variantų analizę ir mobilizacijos tvarkaraščius.

Rašant darbą naudotasi dokumentais, saugomais Lietuvos centrinio valstybės archyvo Kariuomenės štabo (f. 929) ir Užsienio reikalų ministerijos (f. 383) fondų bylose. Kariuomenės štabo I skyriaus dokumentų archyvinėje byloje „Mobilizacijos direktyvos 1935 m., 1936 m., 1937 m., 1938 m.“, pradėtoje vesti 1939 m. sausio 2 d. ir baigtoje 1939 m. gruodžio 30 d.⁸, pateikiamos mobilizacijos direktyvos, įsakymai ir tvarkaraščiai. Pateikti mobilizacijos tvarkaraščiai skelbti kariuomenei 1935 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 5739. Dokumentuose gausu pastabų ir pataisymų ranka su šalia prirašytomis datomis. Paskutiniai pakeitimai padaryti 1939 m. kovo 14 d. Tikėtina, kad šie mobilizacijos dokumentai nustojo galioti 1939 m. rudenį pasikeitus situacijai – į Lietuvos Respubliką įvedus Raudonosios Armijos dalinius. Tada iš esmės kito Lietuvos kariuomenės dislokacija ir jai keliami uždaviniai. Verta pastebėti, kad mobilizacijos tvarkaraščiuose visi numatomi kurti daliniai tarnybos sunumeruoti ir darant pakeitimus numeriai nekeičiami, o tai padeda suprasti gana painią situaciją kariuomenės mobilizacijos ir telkimo klausimu.

Kadangi realiausia grėsmė iš Vokietijos kilo 1939 m. pavasarį, tai logiškiausia operatyvinį planą „V“ aptarti iš šios potencialios grėsmės taško. Kintant situacijai, įsigyjant daugiau ginklų, amunicijos, ekipuotės, buvo tobulinamas bei keičiamas operatyvinis planas ir koreguoti mobilizacijos tvarkaraščiai. Paskutinė aktuali mobilizacijos tvarkaraščių Nr. 11 ir Nr. 12 redakcija kariuomenei buvo paskelbta 1939 m. kovo 14 d.⁹ Buvo nurodyta mobilizacijos planus pertvarkyti iki 1939 m. rugsėjo 1 d.¹⁰ Operatyvinio plano „A“ variante buvo numatomi kariniai veiksmai Vokietijai siekiant užimti Klaipėdos kraštą. „B“ variante aptariama situacija, jei Vokietija bandytų okupuoti visą Lietuvą.

Valstybės saugumo padėtis XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje

Ketvirtajame dešimtmetyje bendras jėgų santykis Europoje jau buvo iš esmės pasikeitęs. Europa judėjo nauju karo link¹¹. Vokietijos galia tuo metu jau augo ir ji laužė visus jai uždėtus Versalio sistemos apribojimus: 1935 m. susigrąžino Saro sritį ir išstojo iš Tautų Sąjungos; 1936 m. įvedė kariuomenę į demilitarizuotą Reino zoną¹². Dar 1935 m. kovo 16 d. Vokietija vėl įvedė visuotinę karą prievolę¹³. Europa alsavo karu ir visi gyveno didelio karo

laukimu. Įkaitusi Europos atmosfera vyriausybėms diktavo būtinybę susirūpinti savo šalių saugumu.

Valstybės saugumas ir jos suvereniteto išsaugojimas buvo kiekvienos šalies užsienio politikos pagrindinis rūpestis. Ypač aktualios saugumo problemos mažoms šalims, kurių dvasinių bei materialinių išgalių ne visada pakanka turimai nepriklausomybei savarankiškai užtikrinti. Valstybės egzistencijai saugumo klausimai nepalyginamai aktualesni už bet kurias kitas valstybei išskylančias problemas. Galima teigti, jog fundamentaliausias Lietuvos Respublikos užsienio politikos uždavinys per visą jos gyvavimo laikotarpį buvo ne Vilniaus atgavimo ir Klaipėdos išsaugojimo problemos, bet glaudžiai su jomis susijusių Lietuvos valstybinį suverenitetą turėjusių užtikrinti saugumo problemų sėkmingas sprendimas¹⁴.

Ketvirtasis dešimtmetis pažymėtas ir aktyvesniu Baltijos šalių (Lietuva, Latvija, Estija) bendradarbiavimu. Po nesėkmingų bandymų 1919–1925 m. sukurti platų Vidurio rytų Europos gynybinį bloką¹⁵, 1934 m. rugsėjo 12 d. Ženevoje Lietuva, Latvija ir Estija pasirašė sąjungos sutartį, vadinamąją „Baltijos Antantė“. Susitarta tik dėl politinio bendradarbiavimo, kuris pasireiškė šalių užsienio reikalų ministrų konferencijomis, informacijos pasikeitimu ir draugiškais aukštų pareigūnų vizitais. Karinis bendradarbiavimas buvo fragmentiškas ir apsiribojo karinės vadovybės vizitais. Liko galioti 1923 m. lapkričio 1 d.¹⁶ sudaryta dvišalė, vadinama „Tartu“, Latvijos ir Estijos karinė sąjunga. Jos išplėtimui (Lietuvos prisijungimui ar naujos sąjungos sudarymui) priešinosi visų šalių politinis elitas. A. Smetona tai vertino kaip Lietuvai nenaudingą perspektyvą¹⁷. Karo grėsmė ir kitų Vakarų Europos valstybių pavyzdys Baltijos šalis paskatino pasukti neutraliteto politikos keliu. Lietuva neutralumo įstatymą priėmė 1939 m. sausio 10 d., Latvija ir Estija kiek anksčiau – 1938 m. pabaigoje¹⁸. Neutralitetas tarptautinės teisės pripažįstamas kaip visuotinės nesikišimo politikos deklaravimas. Tikrovėje patį neutralumą reikėjo ginti (pvz., Švedija, kad apgintų savo neutralitetą, visą Antrąjį pasaulinį karą laikė didžiulę 400 000 karių mobilizuotą kariuomenę, tai sudarė apie 6,3% šalies gyventojų)¹⁹.

Ketvirtajame dešimtmetyje tarptautinėje arenoje kylant įtampai, Lietuva ėmė keisti savo užsienio politiką. Nuo A. Voldemaro destruktivios, kovojant už Vilnių, politikos, S. Lozoraitis pereina prie linijos – suverenitetas svarbiausia. Lietuvos politikoje ryškėja pastangos normalizuoti santykius su Lenkija²⁰. 1938 m. pavasarį Lietuva, nors ir ultimatumu verčiama, užmezgė diplomatinius santykius su Lenkija. Ultimatumas turėjo neigiamų pasekmių, bet vis dėlto santykiai tarp šalių ėmė normalėti²¹.

Po Čekoslovakijos likvidavimo 1939 m. pradžioje kiti Vokietijos taikiniai galėjo būti Lenkija dėl Gdanskio ir „lenkų koridoriaus“ bei mažytė Lietuva dėl Klaipėdos krašto. Pats Vokietijos ultimatumo pateikimo faktas Lietuvos vyriausybei nebuvo naujiena. Dar 1938 m. pabaigoje diplomatai siuntė informaciją apie galimą Klaipėdos anšliusą. 1938 m. lapkričio 7 d. ambasadorius Rygoje užsienio reikalų ministrą informavo turįs žinių, kad Vokietija greitai laiku (po kokio mėnesio) rengiasi išspręsti Klaipėdos klausimą, – prijungdama jį prie Vokietijos²².

Lietuvos ambasadorius Taline 1938 m. gruodžio 12 d. rašė, kad turi žinių: „Klaipėdos Anschluss'as esąs neišvengiamas tuoj po rinkimų ar netolimoj ateityje“. Konstatuota, kad Berlynas „to nenori“, bet yra priverstas rūpintis vietiniais Klaipėdos krašto tautiečiais – vokiečiais. Turėta žinių iš Londono, kad anglai nieko negalės daryti, jei Klaipėdos gyventojai pareišk norą susijungti su Vokietija²³.

Šiaurės kaimynai – Latvija ir Estija – Klaipėdos krašto klausimu laikėsi gana santūriai ir patarinėjo lietuviams jį perleisti Vokietijai. Karlas Selteris (*Karl Selter*) Lietuvos diplomatu pareiškė: „kad jis abejoja, ar mums (t. y. Lietuvai – aut. past.) geriau, kad mes Klaipėdą turim, jam vis atrodo, jog tai esanti Lietuvos gangrenuojanti koja. Geriau, esą padaryti operaciją ir turėti sveiką kūną, negu palaipsniui būti gangrenuojamam“²⁴. Latvijos užsienio reikalų ministro Vilhelmo Munterio (*Vilhelms Munters*) nuomone: nesant vilties atlietuvinti Klaipėdą, Lietuva galėtų naudotis Liepojos uostu ir kurti uostą Šventojoje. Ir užuot atidavus pinigų vokiečiams (turima omeny, Klaipėdos uostui), tuos pinigų išleisti draugiškoje Latvijoje²⁵.

Lietuvos kariuomenės pasirengimas užtikrinti valstybės saugumą XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje

Lietuvos kariuomenė 1934–1940 m. išgyveno savotišką pakilimą. Po nesėkmingo 1934 m. birželio 6–7 d. sukilimo²⁶ įvyko esminiai pasikeitimai Lietuvos kariuomenės vadovybėje. Trumpai vadovavusį ir netikėtai sunkiai susirgusį gen. ltn. J. Jackų²⁷ pakeitė jaunas neseniai Vokietijos generalinio štabo akademijoje mokslus baigęs gen. št. pulk. ltn. S. Raštikis. Šalia naujo energingo kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininko, paskirto 1934 m. rugsėjo 21 d., susibūrė darni komanda: štabo viršininkas gen. št. pulk. ltn. J. Černius, mobilizacijos skyriaus viršininkas gen. št. pulk. ltn. A. Šova, karo aviacijos viršininkas pulk. ltn. A. Gustaitis ir kt. Ši komanda ėmėsi kariuomenės reformų²⁸. Pirmiausia reorganizavo vadovavimą: vėl grąžino kariuomenės vado pareigas, įsteigė valstybės gynimo tarybą, aptarė kariuomenės vado ir Krašto apsaugos ministro kompetencijų ribas. Patvirtino kariuomenės modernizavimo planą ir skyrė 175 mln. Lt finansavimą 7 metams²⁹. Šiems pokyčiams įtakos, nors ir netiesioginės, turėjo gen. št. pulk. K. Škirpos parengtas kariuomenės reformų planas³⁰.

Naujos karinės vadovybės netenkino esami mobilizacijos, priedangos ir karinių veiksmų planai. Padėtis nuo 1926 m. buvo mažai pasikeitusi³¹. Kaip konstatavo S. Raštikis, tapęs Vyriausiojo štabo viršininku, vargu ar kariuomenė buvo pasirengusi atremti užpuoliką. Pagal veikiančius planus, mobilizacija būtų užtrukusi ilgiau kaip savaitę, jai reikalingas turtas saugomas centriniuose sandėliuose. Trūko amunicijos, ginkluotės, o ilgų neįtvirtintų sienų

priedanga buvo nesutvarkyta³². S. Raštikis rašė: „(...) iki šiol nebuvo tinkamai susirūpinta padaryti kariuomenę tinkamą savo uždaviniams atlikti (...) nieko arba per daug mažai atidedama į mobilizacinę atsargą“³³. 1935 m. buvo parengti nauji operatyviniai planai ir mobilizacijos tvarkaraščiai. Kaip prisimena buvęs kariuomenės vadas S. Raštikis, kariuomenė įvairiose srityse padarė didžiulę pažangą: „(...) galutinai buvo sutvarkyta mobilizacijos ir pirmųjų karo veiksmų priedanga. Priedangos pulkai (1, 7, ir 9 pėstininkų pulkai) buvo iki minimumo atleisti nuo mobilizacijos. (...) Iš pagrindų buvo pertvarkyti mobilizacijos planai. (...) Mobilizacija sutvarkyta decentralizacijos principu. (...) laikas buvo labai sutrumpintas: iš 3–5 parų iki beveik 30 val. Mobilizacijai pagreitinti buvo pertvarkyta visos kariuomenės dislokacija. (...) sudaryti visai kariuomenei karo veiksmų (karo operacijų) planai,“ ir t. t.³⁴

Lietuvos karinė vadovybė numatė tik du galimus priešininkus: Lenkiją ir Vokietiją. Pirmuoju atveju, kilus grėsmei iš rytų ir pietų, buvo parengtas operatyvinis planas „L“ (Lenkija). Kilus grėsmei iš vakarų – operatyvinis planas „V“ (Vokietija)³⁵. Pažymėtina, kad Latvijos gynybinis planas „D“, parengtas 1938 m. po Austrijos anšliso, Vokietijos puolimo atveju numatė gynybą palei Ventos upę, sutelkus 2 pėstininkų divizijas (toliau – PD). Šis planas buvo suderintas su Lietuvos kariuomenės štabu. Taip pat Latvijos kariuomenė planavo karo veiksmus šiaurės Lietuvoje³⁶.

Lietuvos Respublikos kariuomenės mobilizacijos planai 1939 m. pradžioje

Aptariamuoju laikotarpiu Lietuvos kariuomenę taikos metu sudarė 3 PD (9 pėstininkų pulkai (toliau – PP), 4 artilerijos pulkai (AP)), 3 kavalerijos pulkai (KP) su raitosios artilerijos baterijomis, šarvuotųjų rinktinė, priešlėktuvinės apsaugos rinktinė, karo aviacija, inžinierių bei ryšių daliniai ir t. t.³⁷

Paskelbus mobilizacijos tvarkaraštį Nr. 11, mobilizacija vyko visoje šalyje, paskelbus Nr. 12 – tik dalyje: vienoje ar keliose divizijų mobilizacijos srityse. Mobilizacija, išskyrus Klaipėdos kraštą, turėjo vykti teritoriniu principu³⁸. Taikos metu Lietuva buvo suskirstyta į keturias divizijų mobilizacines sritis: trys sritys buvo pavaldžios divizijų vadams, o ketvirtoji 3-io PP vadui³⁹. Nuo 1939 m. kovo 14 d. numatyta 5-a PD, ji turėjo mobilizuotis 3-ios PD mobilizacijos srityje vietoje ankščiau planuotos 1-os pėstininkų brigados (toliau – PB). Kaune planuota vietoje 2-os PB mobilizuoti 3-ą PB (1-a ir 2-a nekuriamos)⁴⁰. Paskelbus mobilizaciją, kariuomenė turėjo rinktis 32 mobilizacijos centruose. Juos galima suklasifikuoti pagal turėjusių susirinkti karių skaičių (1 schema). Stambūs (per 10 000 karių) centrai: Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje. Vidutiniai (per 3000), tokių 11 centrų: Radviliškyje, Varniuose, Tauragėje, Plungėje,

Prienuose, Marijampolėje, Kupiškyje, Ukmergėje, Kėdaičiuose, Raseiniuose ir Seredžiuje. Maži centrai (iki 3000), jų buvo 19⁴¹. Sumobilizuota kariuomenė turėjo išaugti iki 125 433 karių⁴². Tokia decentralizacija buvo reikalinga, kad prieš aviaciją nesunaikintų visų pajėgų⁴³. Pagrindinės pajėgos, apie 69% – 86 300 karių, turėjo mobilizuotis į rytus už ribos Venta – Dubysa – Kaunas ir į vakarus nuo Šventosios – Kauno ribos. Žemaitijoje iki minėtų upių ribos turėjo būti sutelkta apie 18–19% – 23 000 karių. Likusios pajėgos Suvalkijoje (apie 15 000 karių) ir pasienyje su Lenkija⁴⁴. Kariuomenę būtų sudarę 5 pėstininkų divizijos, 1 pėstininkų brigada (17 PP, 6 AP), 6 atsargos pėstininkų batalionai, atsargos artilerijos pulkas, 3 kavalerijos pulkai, 3 atsargos kavalerijos eskadronai, 12 pasienio apsaugos batalionų, aviacija, šarvuotųjų rinktinė bei kiti daliniai ir tarnybos⁴⁵.

Į kariuomenę 1938 m. iš Klaipėdos krašto buvo pašaukti 779 naujokai (419 lietuvių, 345 vokiečiai ir 15 kitų tautybių). Tautiškai „susipratusių“ lietuvių skaičius buvo labai mažas⁴⁶. Į kariuomenę siūlyta imti kuo mažiau vokiškai nusiteikusių, jiems 6 PP tarnauti neleisti ir vokiečių karybos nemokyti⁴⁷. 1939 m. kovo 11 d. štabas nurodė iš Klaipėdos imti tik savanorius, o jau pašauktus ir tarnauti nenorinčius – paleisti⁴⁸. Klaipėdos krašto rezervistus numatė paskirstyti į skirtingas divizijas: Klaipėdos apskrities į III PD, Šilutės apskrities į I PD, Pagėgių apskrities į II PD⁴⁹. Kariuomenės štabo III skyrius 1939 m. kovo 3 d. nurodė 6-ą PP be vieno bataliono mobilizuoti Kretingoje, vieną priedangos sudėties batalioną palikti Klaipėdoje ir jo nemobilizuoti. Šis pakeitimas turėjo būti vykdomas neatidėliojant. Taip pat nurodė Klaipėdos krašte rezervistus nemobilizuoti⁵⁰.

Lietuvos kariuomenės operatyvinio „V“ plano „A“ variantas

Kariuomenės štabas, žinodamas du galimus priešus, operatyviniame plane numatė šias karo pradžios aplinkybes:

- Lenkija nekludys ir Vokietijai leis užimti Klaipėdos kraštą. Šiuo atveju Lenkija būtų likusi neutrali.
- Lenkija leis Vokietijai užimti visą Lietuvą, o už tai gaus kompensaciją pietuose (Ukrainoje).
- Vokiečiai leis Lenkijai užimti Lietuvą su Klaipėdos kraštu.
- Lenkija ir Vokietija puls drauge: Vokietija – užims Klaipėdos kraštą, o Lenkija likusią Lietuvą ar net dalį Latvijos.

Toliau buvo samprotaujama, kad Lietuvai blogiausias variantas „d“, bet buvusioje situacijoje realiausi „a“ arba „b“. Veikdama pagal „a“ variantą, Vokietija būtų pateisinusi savo veiksmus tarptautinės bendruomenės akys, prisi-

dengdama vietinių gyventojų sukilimu. Ir galbūt laikinai pasitenkinusi tik Klaipėdos krašto užėmimu⁵².

Štabas „d“ variantą nurodė kaip vieną iš mažiau tikėtinų. Nors gen. št. pulk. K. Škirpa savo prisiminimuose rašė, kad 1938 m. kovą, jei būtų kilęs karas tarp Lenkijos ir Lietuvos, kaip grasino Lenkija atmetus Lietuvai ultimatumą, Vokietija svarstė galimybę po Klaipėdos gelbėjimo nuo lenkų priedanga užimti dalį Lietuvos teritorijos⁵³. Hitleris davė įsakymą generaliniam štabui paruošti Klaipėdos krašto ir aplinkinių Lietuvos rajonų užėmimo planą. Kovo 18 d. Vokietijos daliniai Rytprūsioje įžengė į puolimui parengtas zonas, o desanto korpusas kreiseriais „Nürnberg“, „Köln“, ir „Leipzig“ pajudėjo Klaipėdos link⁵⁴. Pagal planą „Flottenparade“ (vok. „Laivyno paradas“), puolime turėjo dalyvauti apie 15 įvairių karo laivų. Nors Vokietija 1938 m. kovo mėn. karo su Lietuva nenorėjo ir neprovokavo, Lenkijai puolus Lietuvą ir vokiečiai būtų įsiveržę⁵⁵. Vokietijos kariuomenė planavo užimti Klaipėdos kraštą ir teritoriją iki Šiaulių, apie 15 000 kvadratinį kilometrų⁵⁶. Lietuvos vyriausybei ultimatumą priėmus, vokiečiai atsitraukė.

Štabo parengtoje direktyvoje buvo rašoma, kad Lietuvos sienos su Vokietija Klaipėdos krašte ilgis 160 km, o Didžiojoje Lietuvoje (Suvalkijoje) – apie 140 km. Buvo numatoma, kad sienos ilgis vientsiai gintis neleidžia, patikimai ją uždaryti ir neleisti priešui pereiti buvo reikalinga labai daug jėgų⁵⁷. V. Statkus apytikriai nurodo, kad pėstininkų divizija galėjo užimti 8–12 km normalų gynimosi barą arba 20–25 km platų barą su 8–12 km ginamos pozicijos giluma⁵⁸. Užnugaris (Rytų Prūsija) leido Vokietijos kariuomenei lengvai manevruoti ir laisvai pereiti per Nemuną, o silpnas Lietuvos pasipriešinimas – greitai veržtis į priekį. Aptariant kliūtis konstatuota, kad neturint laivyno ir pakrančių artilerijos, Baltijos jūra nebuvo natūrali kliūtis, o Klaipėda ir Ventės ragas buvo patogios vietos desantui išlaipinti. Palei Nemuną, Rusnės – Tilžės bare, buvo 3–4 km pločio pelkėtas slėnis su 12 km sausu tarpu ties Šilgaliais – Kaukėnais Rytprūsioje. Į rytus nuo Tilžės ir Jūros upės buvo pelkėtas miškas ir išilginė kliūtis – Jūros upė. Šiame ruože buvo du tiltai: per Atmatą ties Rusne ir ties Tilže per Nemuną. Priešui patogios prieigos buvo:

- Šilgalių – Kaukėnų Rytprūsioje bare;
- Ties Tilže;
- Ties Ragaine⁵⁹.

Svarbiausi keliai tuo metu: Klaipėda – Plungė – Telšiai, Rusnė – Šilutė – Ž. Naumiestis – Telšiai ir Tilžė – Tauragė – Šiauliai. Todėl svarbiausiomis kryptimis buvo laikomos: Tilžės ir Šilgalių – Kaukėnų. Šiose kryptyse buvę pagrindiniai keliai ir galėjo atverti visą vakarų Lietuvą. Štabas darė išvadą, kad patogiausia gintis Nemuno upės pakrantėje ir Šilutės – Pagėgių slėnyje. Šias pozicijas reikėjo išlaikyti, kol susimobilizuos ir galės pradėti veikti pagrindinės Lietuvos kariuomenės pajėgos⁶⁰.

Klaipėda buvo laikoma svarbiu administraciniu centru ir strateginiu uostu. Netekusi miesto Lietuva būtų netekusi ir vienintelio uosto. Tikėtasi, kad priešas turėjo stengtis kuo greičiau užimti Klaipėdą. Šilutė ir Pagėgiai taip pat buvo laikomi svarbiais administraciniais (apskričių) centrais ir

Lietuvos kariuomenės mobilizavimas ir dislokavimas 1939 m. iki kovo 23 d.⁵¹

Pirmos pėstininkų divizijos mobilizacinės srities svarbiausios įgulos

Panevėžys		Kupiškis	Ukmergė
I PD štabas	I PD ryš. Bn.	10 PP	1 PP
4 PP	Aviacija	1 AP - 1 AG	1 AP - 1 AG
1 AP - 1 AG	Ats. AP - 2 AG	3 ats. kav. esk.	1 DLR dalis
1 DLR dalis	1 ats. Bn.	4.490 karių	4.600 karių
11.200 karių			

Antrios pėstininkų divizijos mobilizacinės srities svarbiausios įgulos

Kaunas		Prienai	Marijampolė	Vilkaviškis	Alytus
LK būstinė		11 PP	9 PP - 2 Bn.	9 PP - 1 Bn.	2 KP, 2 RAB
II PD štabas	Aviacija	3 AP - 1 AG	3 AP - 1 AG	1.050 karių	2 ats. kav. esk.
5 PP	PA	4.880 karių	2 DLR dalis		2.240 karių
3 AP - 1 AG	1 KP, 1 RAB		4.440 karių		
2 DLR dalis	3 ats. Bn.				
II PD ryš. Bn.	4 ats. Bn.				
II PD inž. Bn.	5 inž. Bn.				
2 PP	5 ryš. Bn.				
16 PP	1 auto Bn.				
6 AP	1 ats. kav. esk.				
31.030 karių					

Trečios pėstininkų divizijos mobilizacinės srities svarbiausios įgulos

Šiauliai		Ž. Naumiestis	Tauragė	Radviliškis	Varniai	Plungė
III PD štabas	III PD ryš. Bn.	7 PP - 1 Bn.	7 PP - 2 Bn.	I PD inž. Bn.	12 PP	V PD štabas
8 PP	5 AP - 2 AG	870 karių	4 AP - 1 AG	III PD inž. Bn.	4 AP - 1 AG	15 PP
4 AP - 1 AG	Aviacija		3 KP, 3 RAB	V PD inž. Bn.	V PD inž. Bn.	5 AP - 1 AG
3 DLR dalis	5 ats. Bn.		4.900 karių	be 1 kuopos	1 kuopa	5 DLR dalis
11.100 karių				ŠR	3.900 karių	V PD ryš. Bn.
				1 eležink. Bn.		6 ats. Bn.
Klaipėda	Kretinga	Mažeikiai		3.000 karių		6.220 karių
6 PP - 1 Bn.	6 PP - 2 Bn.	17 PP				
Karo laivas	1.530 karių*	5 DLR dalis				
2.900 karių*		840 karių*				

Ketvirtos pėstininkų divizijos mobilizacinės srities svarbiausios įgulos

Kėdainiai		Raseiniai	Seredžius
IV PD štabas	IV PD ryš. Bn.	14 PP	13 PP
3 PP	IV PD inž. Bn.	2 AP - 1 AG	2 AP - 1 AG
2 AP - 1 AG	2 ats. Bn.	4.920 karių	4 DLR dalis
4 DLR dalis			4.380 karių
8.560 karių			

	Lietuvos kariuomenės būstinė		LK - Lietuvos kariuomenė		PA - priešlėktuvinė apsauga
	Pirmos pėstininkų divizijos daliniai		PD - pėstininkų divizija		Bn. - batalionas
	Antrios pėstininkų divizijos daliniai		PP - pėstininkų pulkas		ats. kav. esk. - atsargos kavalerijos eskadronas
	Trečios pėstininkų divizijos daliniai		AP - artilerijos pulkas		KP - kavalerijos pulkas
	Ketvirtos pėstininkų divizijos daliniai		AG - artilerijos grupė		RAB - raitosios artilerijos baterija
	Penktos pėstininkų divizijos daliniai		DLR - divizijos lengvoji (kavalerijos) rinktinė		gelež. - geležinkelių
	Trečio pėstininkų brigados daliniai		ryš. Bn. - ryšių batalionas		ats. Bn. - atsargos batalionas
	Kavalerijos pulkai su raitąja artilerija		inž. Bn. - inžinierių batalionas		ŠR - Šarvuočių rinktinė
	Kiti daliniai				

Kariuomenės daliniai ir jų mobilizavimosi vietas išvardintos pagal 1939 m. kovo 14 d. duomenis. Karinių įgulų dydis apytikriai nustatytas pagal 1938 m. kovo mėn. intendantūros duomenis. *Todėl 1939 m. pr. Mažeikiuose turėjo rinktis panašiai kaip Raseiniuose, apie 5000 karių. Klaipėdoje, palikus tik 1 batalioną, po mobilizacijos turėjo būti apie 1000–1500 karių, o Kretingoje per 3000 karių. Schemos skaičiai apytikriai, be PAB.

kelių mazgais. Jų padėtis Nemuno slėnyje buvo patogi uždaryti minėtus kelius⁶¹.

Aptariant galimus Klaipėdos krašto vokiečių sukilimo prieš Lietuvą veiksmus buvo konstatuojama, kad ginklai būtų tiekiami iš Rytų Prūsijos ir galimi du veiksmų variantai:

- a) Krašte esantys vokiečių sukilėliai užimtų svarbius objektus: kelius, tiltus, geležinkelius ir perėjimus per Nemuną bei Klaipėdos uostą. O vėliau sukilėlių vardu įsiveržtų Vokietijos kariuomenė.
- b) Pirmiausiai pultų Vokietijos kariuomenė, o vietiniai vokiečių sukilėliai veiktų tik lokaliai, nedidelėmis grupėmis⁶².

Kariuomenės štabe buvo mėstoma, kad Vokietija gali pulti Lietuvai dar nepaskelbus mobilizacijos, arba kai mobilizacija jau įpusėja ar jau yra baigta ir kariuomenė sutelkta reikiamose vietose. Štabas prioritetą teikė pirmai galimybei, nes iniciatyva prieš rankose ir jis galėjo pulti sau patogiu metu. Visais atvejais priešas turėjo forsuoti Nemuną, prietilčio užsitikrinimui pasiekti Šilutės – Pagėgių aukštumų šlaitus, perkelti pagrindines jėgas ir plėstis teritorijos gilumon. Žinant Lietuvos pajėgumus vasaros metu, prieš divizijos perkėlimas per Nemuną galėjo užtrukti 4–5 val., o Didžiosios Lietuvos sienas pasiektų dar per 5–6 val. Pasiekti Klaipėdos krašto šiaurinę ribą Vokietijos kariuomenei būtų reikėję apie 10 val. Per tą laiką vokiečiai galėjo pasistatyti pontoninius tiltus ir dar iki sutemų permesti 2 kariuomenės divizijas. Avangardas krašto ribą galėjo pasiekti per 2–3 val. ir savo smūgiu likviduoti priedangos dalis. Desantas ties Klaipėda galėjo pasirodyti tuo pačiu metu. Kavalerijos ir šarvuotųjų daliniai, persikėlę per Nemuną, nesant pasipriešinimo Klaipėdą galėjo pasiekti per 6–7 val. Žiemą Vokietijos puolimas būtų vykęs dar greičiau. Per parą priešas būtų užėmęs visa kraštą. Štabe buvo manoma, kad per parą priešas per Nemuną galėjo perkelti 3–4 divizijas su tarnybomis. Siekiant sulėtinti priešo veiksmus, buvo būtina iš anksto organizuoti Nemuno prietilčio ties Tilže gynybą, o kilus vietinių vokiečių sukilimui – reikalingi stiprūs mobilūs daliniai jo slopinimui.

Buvo spėjama, kad priešas forsavęs Nemuną puls:

- a) Tilžės grupė – iš rytų prisidengdama Jūros upe pagrindinį smūgį galėjo nukreipti Tauragės kryptimi ir plėstis į šiaurės vakarus.
- b) Šilutės grupė – galėjo pulti šiaurės vakarų (Klaipėdos) kryptimi, jei nebūtų išlaipintas desantas Klaipėdoje⁶³.

Manyta, kad užėmusi kraštą Vokietijos kariuomenė galėjo Šilutės – Ragainės bare sutelkti pagrindines pajėgas ir ten gintis. Klaipėdos rajone pajėgos galėjo kelti pavojų Lietuvos kariuomenės dešiniajam sparnui, jei pastaroji būtų bandžiusi pulti centre: Šilutės – Tilžės kryptimi. Ir atvirkščiai, Lietuvos kariuomenei bandant atsiti Klai-pėdą, iš užnugario galėjo smogti Vokietijos kariuomenės pajėgos, esančios Šilutės – Tilžės bare⁶⁴.

Įvertinęs situaciją štabas siekė, kad pagrindinėse: Klaipėda–Plungė–Telšiai, Šilutė–Naumištis–Laukuva–Kursėnai ir Tilžė–Tauragė–Šiauliai kryptyse PAB ir priedangos rink-

tinės turėjo atsitraukdamos stabdyti Vokietijos dalinius ir kartu dengti kariuomenės dalinių mobilizaciją⁶⁵.

Lietuvos kariuomenės operatyvinio „V“ plano „B“ variantas

Lietuvos kariuomenės operatyvinio „V“ plano „B“ variante buvo aptariami galimi kariniai veiksmai, jei Vokietija sieks užimti visą Lietuvą vienu metu. Štabas numatė, kad Vokietija galėjo pulti:

- a) Kybartų – Kauno kryptimi, siekdama atkirsti Suvalkiją ir užimti Kauną;
- b) Iš Klaipėdos krašto šiaurine kryptimi, siekdama atkirsti Žemaitiją nuo mobilizacijos centrų ir pasiekus Šiaulius bei Radviliškį nutraukti susisiekimą geležinkeliais;
- c) Pasiekus Skaudvilę: Raseinių – Kėdainių kryptimi⁶⁶.

Buvo numatoma, kad Vokietijos tikslas – užimti tik Lietuvą arba pasiekti Dauguvos upės (Latvija) ribą. Plane numatyti ir kiti, mažiau tikėtini variantai: pirmiausiai vokiečiai puldų Žemaitijoje, kad Lietuva vakaruose sutelktų savo pajėgas, o tada įsiveržtų į Suvalkiją. Kitas scenarijus: Vokietija puldų Žemaitijoje iki Plungės – Laukuvos – Raseinių – Dubysos ribos, siekdama užimti tik Klaipėdos kraštą. Šių variantų štabas plačiau neanalizavo konstatuodamas, kad pasirengus atremti priešą visomis kryptimis, bus galima prisitaikyti prie sau palankesnių aplinkybių⁶⁷.

Štabe buvo manoma, kad Kybartų – Kauno kryptyje yra daugiau kliūčių: Kazlų Rūdos miškai ir pelkės, Nemunas, Kauno tvirtovė. O Tauragės – Šiaulių kryptyje kliūtys menkesnės: tai Tauragės miškų masyvas, Dubysos upė ir Ventos perkasas (arba Ventos–Dubysos kanalas, įrengtas XIX a., jo ilgis 15 km., plotis 20–30 m.). Spėta, kad Vokietija gausiai naudosis aviacija, motorizuotus ir judrius kavalerijos dalinius, kurie gali prasiveržti į užnugarį apeidami pagrindines lietuvių pajėgas. Tokiu būdu vokiečiai galėjo apeiti Šiaulių – Radviliškio transporto mazgą iš šiaurės kirsdami Šiaulių – Kretingos geležinkelį⁶⁸.

Priešo judėjimas turėjo priklausyti nuo lietuvių priedangos veiksmų efektyvumo ir mobilizavimosi lygio. Efektyviai mobilizacijai buvo reikalingos bent 2 dienos iki karo veiksmų pradžios. Nespėjus mobilizuoti 6 ir 7 PP, priešas bent pirmas 3 dienas būtų judėjęs 20 km per parą greičiu. Taip Žemaitijoje Vokietijos kariuomenė:

- 1 d. galėjo pasiekti šiaurinę Klaipėdos krašto ribą;
 - 2 d. galėjo pasiekti Šilalės – Batakių – Eržvilko ribą;
 - 3 d. galėjo pasiekti Varnių ežero – Kražių – Jukonių ribą;
 - 4 d. galėjo pasiekti Užvenčio – Kražantės upės iki Dubysos upės ribą;
 - 5 d. galėjo pasiekti Ventos–Dubysos kanalo ribą;
 - 6 d. galėjo pasiekti Šiaulių – Radviliškio ribą;
- Jei pirmą puolimo dieną priešas būtų sunaikinęs Tauragės ir Klaipėdos priedangos grupes, jo puolimo greitis

galėjo siekti 25–30 km per parą. Tokiu atveju Šiauliai ir Radviliškį Vokietijos kariuomenė būtų pasiekusi 5 puolimo dieną. Priešas dešinio flango iš rytų priedangai Dubysos upės riboje galėjo sutelkti stiprias jėgas ir veikti šiaurės kryptimi⁶⁹.

Suvalkijoje vokiečiai galėjo pulti Kybartai – Kaunas geležinkelio ir Kybartai – Vilkaviškis – Pilviškiai kelio kryptimis. Pagalbinės puolimo kryptys buvo į Nemuno žemupį: Seredžiaus – Kėdainių kryptimi ir kavalerijos prasiveržimas per Alytų apeinant Kauną. Raiteliai per 1 dieną įveikdavo 70–75 km ir galėjo pasiekti Alytų – Prienus. Atstumas nuo Kybartų iki Kauno 80 km ir pirmas 2 dienas priešas judėdamas po 20 km per parą būtų pasiekęs Kazlų Rūdos miškų pietinę ribą ir Nemuną. Kauną galėjo pasiekti maždaug 5 puolimo dieną⁷⁰.

1932 m. sausio 29 d. pasitarime kariuomenės štabo buvo prieita prie išvadų, kad tvirtovė gynybai tinkama, griauti jos negalima⁷¹. Kariškiai konstatavo, kad galimo karo atveju su daug galingesniais priešais, pėstininkai Kauną galėtų pasiekti per 2 paras. Miestą būtina ginti, nes evakuacija mažai laiko, o tam reikalingi įtvirtinimai. Tuo tikslu siūlyta naudoti Kauno tvirtovę, kuri nors ne moderni, bet ne beviltiškai pasenusi⁷².

Štabo išvada buvo: svarbu efektyvi priedanga, būtina gintis Dubysos – Nemuno – Kauno ribose, kol mobilizuosis pagrindinės pajėgos. Nemuno (nuo Kauno iki Smalininkų) gynybai buvo numatomas 13 PP. Priedangos ir priešo stabdymo veiksmus turėjo atlikti II ir III PD, kadangi jos visiškai pasirengia karo veiksmams per 3 dienas, jei būtų iš anksto pašaukta dalis rezervistų, arba per 5 dienas po mobilizacijos. Vėluojant mobilizacijai priešo stabdymo veiksmus kariuomenė numatė pradėti ties Varnių – Kelmės riba. Buvo būtina išsaugoti prietilį tarp Lyduvėnų ir Raseinių bei atsilaukiyti Nemuno – Dubysos upių riboje. Kavalerijai numatyti priešo stabdymo uždaviniai⁷³.

Suvalkijoje priešo puolimą turėjo stabdyti 9-as pėstininkų pulkas ir 2-as kavalerijos pulkas. 5-as pėstininkų pulkas galėjo pasiruošti tik po 2 dienų. Visos II PD tikslas buvo išlaikyti Kauną, kol mobilizuosis pagrindinės pajėgos⁷⁴.

Pagrindines pajėgas buvo numatoma sutelkti krašto centre: Baisogalos – Pociūnėlių – Krakių – Žaiginių – Šaukoto rajone, kad pagal aplinkybes būtų galima veikti vakarų arba pietų kryptimis priklausomai nuo priešo keliamos grėsmės. Šias pajėgas būtų sudarę I ir IV PD, 1-2 KP bei kiti daliniai. Šį rajoną I ir IV PD turėjo pasiekti per 2 paras nuo mobilizavimosi ir pradėti veikti 3 paras ryte. Pažymėta, kad šios pajėgos labai silpnos ir reikėjo dar bent 2 (V ir VI) pėstininkų divizijų⁷⁵. Sutelkus pagrindines pajėgas, 4–8 dieną po mobilizacijos paskelbimo, planuota kontratakuoti priešą iš Raseinių – Lyduvėnų prietilčio, jei tuo metu priešas jau būtų pasiekęs Šiaulius. Ši operacija buvo negalima netekus Dubysos⁷⁶.

Kariuomenės mobilizacijos ir koncentracijos sėkmę galėjo nulemti geležinkelių linijų ir pagrindinių tiltų per Nemuną, Nerį, Nevėžį ir Dubysą išsaugojimas⁷⁷. Siekiant užtikrinti susisiekimą geležinkeliais, svarbiausi objektai buvo: 1. Kauno geležinkelio tiltas per Nemuną, 2. Kauno geležinkelio stotis, 3. Kauno tunelis, 4. Jonavos tiltas per

Nerį, 5. Kėdainių tiltas per Nevėžį, 6. Kėdainių geležinkelio stotis, 7. Radviliškio geležinkelių mazgas, 8. Šiaulių geležinkelių mazgas, 9. Lyduvėnų geležinkelio tiltas per Dubysą. Kariškiai svarbiausiais laikė 2, 3, 4, 5 objektus. Jų netekimas būtų lėtinęs kariuomenės mobilizaciją ir koncentraciją. „V“ plano „A“ variante lemiamos reikšmės turėjo Kėdainių tiltas, o „B“ variante – Jonavos tiltas, nes mobilizacija ir koncentracija jų netekus būtų vėlavusi nuo 12 val. iki 1,5 paros, kai kuriais atvejais net daugiau kaip 2 paras. Pirmenybė buvo teikiama Kauno geležinkelio stoties ir Jonavos bei Kėdainių geležinkelio tiltų gynybai⁷⁸.

Pasienio apsaugos batalionų ir priedangos rinktinės bei jų uždaviniai

Pagrindinis kariuomenės štabo abiejų operatyvinių „L“ ir „V“ planų tikslas, rengiantis priešą pasitikti krašto gilumoje, buvo kuo greičiau uždaryti sienas ir pridengti pagrindinių pajėgų mobilizaciją. Karo atveju Lietuvos šaulių sąjunga (toliau – LŠS) buvo numatoma panaudoti aktyviai sienos apsaugai. Iš pasienyje su Vokietija ir Lenkija esančių LŠS rinktinių nuo 1935 m. buvo numatoma formuoti Pasienio apsaugos batalionus (toliau – PAB). PAB buvo iškelti šie uždaviniai:

- a) Karo pavojaus metu uždaryti ir saugoti sienas.
- b) Priešui veržiantis – jį stabdyti ir rinkti žinias.
- c) Kartu su priedangos daliniais varžyti priešo judėjimą į šalies gilumą.

Tam buvo numatomi „lietuviško nusistatymo ir pilnai patikimi“ šauliai, kurie per kariuomenės mobilizaciją nešaukiami. Galima spėti, kad būtent nepatikimi provokiškų arba prolenkiškų pažiūrų šauliai buvo šalinami: 1938 m. iš LŠS pašalinti 1998 šauliai⁷⁹.

Kad PAB būtų galima mobilizuoti atskirai (kai kariuomenės mobilizacija dar neskelbiama, bet kyla karo pavojus), buvo parengtas atskiras mobilizacijos tvarkaraštis Nr. 4⁸⁰. Numatyta, kad visais atvejais PAB kūrimas turi būti vykdomas teritoriniu pagrindu. Pirmiausiai buvo rengiamasi pasitelkti pasienio policininkus ir pasienyje esančius šaulių būrius, o iš artimiausių vietų – reikalingus arklius, vežimus ir pakinktus⁸¹. Paskelbus mobilizaciją, įsakymą arba telegramą iš Kariuomenės štabo III skyriaus turėjo gauti: visi divizijų vadai, tiekimo, ginklavimo, karo technikos, intendantūros, sanitarijos, veterinarijos, priešlėktuvinės apsaugos, LŠS ir kariuomenės štabo I, II ir IV skyrių viršininkai, kavalerijos ir karo aviacijos viršininkai. Savo ruožtu divizijų vadai įsakymą turėjo duoti tiems apskričių komendantams ir viršininkams, kurių apskrityse buvo kuriami PAB, bei priedangos pėstininkų pulkų vadams. Jeigu mobilizacija pagal mobilizacijos tvarkaraštį Nr. 4 anksčiau nepaskelbta, o paskelbta mobilizacija pagal tvarkaraščius Nr. 11 arba Nr. 12, tvarkaraštis Nr. 4 turėjo būti automatiškai vykdomas visoje valstybėje⁸².

PAB vadais turėjo būti skiriami už šaulius atsakingi apskričių komendantūrų karininkai. Jų pristigus – vyriausieji atsargos karininkai, tarnaujantys pasienio policijoje. PAB kuopų ir būrių vadais turėjo būti skiriami karininkai, gyvenantys pasienio zonoje. Trūkstant karininkų, į būrių vadus reikėjo skirti gabesnius pasienio policijos vachmistrus, bet jų neskirti iš tolimesnių vietų.

Esant kareivių trūkumui iki karo meto bataliono sudėties reikėjo imti I rūšies visų kategorijų atsargos kareivius iš artimiausio rajono, pradedant jauniausiais. Mobilizuojami iš anksto turėjo žinoti, kur privalės vykti paskelbus mobilizaciją, o laiko asmeninių reikalų tvarkymui nebuvo paliekama, šaukstiniai turėjo vykti tiesiai į savo dalinius. Mobilizacijos planus saugojo apskričių komendantūros. Karių skaičių batalionuose planavo 20% didesnį, kad netrūktų, perteklių reikėjo paleisti (jei nevyko kariuomenės mobilizacija) arba perduoti į kitus dalinius.

Visą PAB reikalingą turtą laikė apskričių komendantūrose arba prie kariuomenės dalių – kur arčiau. Jei tik buvo įmanoma, turtas, išskyrus ginklus, kurie išduodami tik mokymų arba mobilizacijos metu, buvo laikomas valsčių valdybose arba šaulių būstinėse, dalinio mobilizavimosi vietoje.

Štabas akcentavo PAB mobilizavimosi greitį, kuris galėjo nulemti visų karo veiksmų sėkmę: PAB žygiui turėjo pasiręgti ne ilgiau kaip per 10 val. nuo įsakymo mobilizuotis gavimo. LŠS rinktinių vadai turėjo rūpintis, kad pasienio zonoje taikos metu būtų priimta kuo daugiau šaulių (ypač atsargos karininkų) ir PAB kurtųsi tik iš pasienio policininkų ir šaulių⁸³.

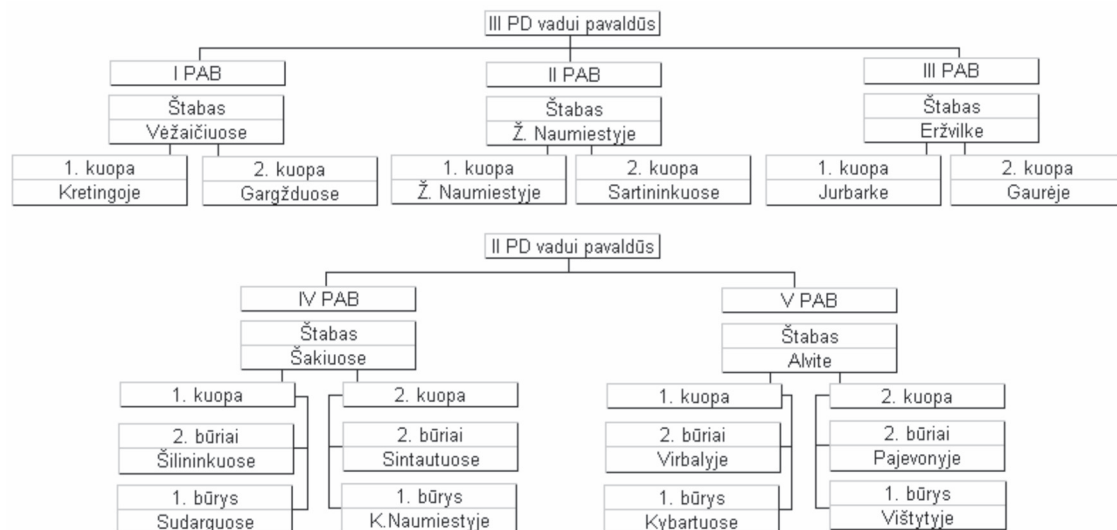
Kad LŠS kartu su pasienio policininkais galėtų įgyvendinti šią itin svarbią šalies gynybos užduotį, vyko jos reformos ir depolitizacija. 1935 m. priimtas LŠS įstaty-

mas – ji sukarinama ir perduodama kariuomenės vado žinion. LŠS vadu paskyrė buvusį Kauno karo komendantą pulk. P. Saladžių, dalį neveiklių ir nedrausmingų šaulių pašalino, LŠS augo ir į ją įstojo daug atsargos karininkų, valdininkų, puskarininkų ir moterų⁸⁴. Po reformų LŠS buvo 20 rinktinių, iš jų 5 (XV. Kretingos, IV. Tauragės, XI. Raseinių, XVII. Šakių ir VIII. Vilkaviškio) numatytos formuojant pasienio su Vokietija PAB⁸⁵. XX Klaipėdos rinktinės šauliai PAB nepriklausė. 1938 m. gruodžio mėn. Klaipėdos krašte buvo 1142 rikiuotės šauliai⁸⁶, bet dėl gyventojų nepalankumo veikti negalėjo⁸⁷. Pasienį dengė 12 PAB: 5 iš jų (I–V PAB) – pasienį su Vokietija (2 schema), 7 (VI–XII PAB) – administracinę liniją su Lenkija⁸⁸. Po mobilizacijos PAB sudarė 17 karininkų ir 600 karių, iš viso 617 kariškių su 108 arkliais⁸⁹. 1939 m. rugsėjo mėn. po dalinės mobilizacijos PAB karių skaičius svyravo nuo 548 iki 733⁹⁰.

I–III PAB mobilizavosi Žemaitijoje, o ne Klaipėdos krašte, ir tik iš šaulių bei rezervistų⁹¹. Jų mobilizacija neatitiko pagrindinių kitose vietose taikytų principų, kur daliniai formuojami arti sienos, teritoriniu principu, ir veikti turėjo pradėti greitai, gerai žinomose vietovėse. I-as PAB buvo išdėstytas (Jokūbavo – Veiviržėnų rajone) ties Klaipėda, nuo jos atitrauktas apie 20 km į krašto gilumą. Akivaizdu, kad jam nekėlė uždavinio stabdyti desantą iš jūros ar trukdyti užimti Klaipėdą. IV–V PAB buvo išdėstyti labai arti sienos: Vištytis, Kybartai, K. Naumiestis pačiame pasienyje, Virbalis nutolęs apie 4 km, Pajevonys – 10 km, Sintautai – apie 8 km, Sudargai ir Šilinininkai – apie 3 km. Taigi, PAB pasienyje su Vokietija išdėstyti nevienodai: I–III atitraukti nuo pasienio apie 20 km ir daugiau, o IV–V sutelkti pačiame pasienyje arba 3–10 km nuo sienos. Žinant menką to meto Lietuvos kariuomenės motorizavimo

2 schema

Pasienio su Vokietija PAB sudėtis ir dislokacija⁹²

lygį, tikėtis, kad I–III PAB galėjo per 10 val. mobilizuotis, pasiekti pasienį už 20 km ir pristabdyti prieš judėjimą, nerealų. Ir tokiu atveju PAB turėjo veikti nepažįstamose ar menkai pažįstamose vietovėse.

Pasiemyje su Vokietija buvo išdėstytos 3 priedangos rinktinės (toliau – PR): Marijampolėje – Vilkaviškyje (9 PP), Tauragėje – Ž. Naumiestyje (7 PP ir 3 KP) ir Klaipėdoje (6 PP 1 batalionas). Šie pulkai buvo maksimaliai atleisti nuo mobilizacijos ir jau taikos metu buvo didesnės sudėties. Kartu su jais buvo dislokuotos artilerijos grupės.

Marijampolės PR turėjo užtikrinti, kad Kauno įgula mobilizuotųsi ir pasirengtų gynybai dar priešui nepasiekus miesto, tam reikėjo 42 val. Rinktinei buvo keliamas uždavinys išsilaikyti Zapyškio – Veiverių – Prienų pozicijose⁹³. Tauragės PR turėjo dengti 14 PP (Raseiniai) ir 12 PP (Varniai) mobilizavimąsi, stabdyti priešą, kol pagrindinės pajėgos pasiruoš gynybai prie Dubysos upės, ir iki 3 d. vakaro nuo karo pradžios išlaikyti pozicijas: Kvėdarėna – Šilalė – Skaudvilė – Nemaškščiai. Buvo numatoma, kad Tauragės PR Klaipėdos krašte dėl vietinių SA dalinių priešiško veikti negalės ir priedangą pradės linijoje Ž. Naumiestis – Žygaičiai – Šešuvio upė⁹⁴. Klaipėdos PR turėjo kuo ilgiau išlaikyti Klaipėdą, dengti 6 PP dviejų batalionų Kretingoje ir 15 PP Plungėje mobilizavimąsi, derinti veiksmus su Tauragės PR bei iki 3 d. vakaro nuo vokiečių puolimo pradžios išsilaikyti pozicijose: Plateiai – Plungė – Rietavas⁹⁵.

Laivyno ir pakrančių artilerijos svarba Klaipėdos ir krašto gynybai

Nekyla abejonių, kad Klaipėdai ir visam pajūriui ginti buvo reikalingas laivynas. Vien sausumos pajėgos to sėkmingai atlikti negalėjo. G. Surgailis, plačiai išstudijavęs 1935–1940 m. Lietuvos karinį laivyną konstatavo, kad Lietuvos kariuomenės pasiekimai karinio laivyno kūrimo srityje buvo menki. Nors kariuomenės štabas karo laivui „Prezidentas Smetona“ bei pasienio apsaugos laivams kėlė uosto kontrolės uždavinius – amžininkai suvokė, jog tai nerealų. Laivo „Prezidentas Smetona“ vadas mjr. A. Kaškelis 1936 m. lapkričio 26 d. siuntė raportą 6-ojo pėstininkų pulko vadui, kad karo laivas su turima ginkluote Klaipėdos uosto kontrolės plane keliamų užduočių negali sėkmingai atlikti. Laivas iki SSSR okupacijos 1940 m. nebuvo perginkluotas⁹⁶.

Karo atveju laivo „Prezidentas Smetona“ vadui turėjo paklusti pasienio policijos kateriai, kurie turėjo užtikrinti uosto kontrolę bei buvo ginkluoti 37 ir 20 mm pabūklais ir kulkosvaizdžiais. Pasieniečių motorinio barkaso „Savanoris“ ir „Lietuvaitės“ mediniai korpusai buvo seni ir supuvę. Laivų „Šaulys“, „Aitvaras“, „Žaibas“ ir „Partizanas“ būklė buvo geresnė⁹⁷. Šie laivai kartu su karo laivu „Prezidentas Smetona“ (jis buvo pastatytas 1917 m., o 1927 m. liepos 18 d. už 289 000 Lt nupirktas Lietuvos) – sudarė visą ka-

rinį laivyną⁹⁸. Tačiau vėliau buvo įsitikinta, kad dėl blogų prožektorių ir silpnos ginkluotės karo atveju „Prezidentas Smetona“ būtų tapęs plaukiojančiu taikiniu⁹⁹.

Labai svarbus veiksnys pakrančių gynybai buvo jūrų artilerija. Lietuva šioje srityje buvo labai atsilikusi nuo savo kaimynių Latvijos ir Estijos¹⁰⁰. Ji visai neturėjo pakrančių gynybai skirtos jūrų artilerijos, tik planuota kurti pakrančių apsaugos artilerijos bateriją¹⁰¹. Pirmojo pasaulinio karo ir tarpukario patirtis liudijo, kad per valandą nuo laivų pastebėjimo į krantą galima išlaipinti iki 15 000 vyrų desantui¹⁰², sutrukdyti kariuomenės mobilizaciją ir telkimą. Kariuomenės vadovybė planavo plėsti laivyną, tačiau su šiais darbais labai vėlavo.

Išvados

1. Iki 1935 m. kariuomenės vado S. Raštikio reformų Lietuvos kariuomenė buvo neparengta gynybai: mobilizacija būtų užtrukusi ilgai, nebuvo tinkamai parengtų planų. Perginkluojant kariuomenę buvo parengtas operatyvinis planas „V“ su „A“ ir „B“ variantais, skirtas atremti Vokietijos invaziją. Iškilus grėsmei netekti Klaipėdos krašto, štabas planavo vadovautis „A“ variantu, o „B“ – jei Vokietija bandytų užimti visą Lietuvą.

2. Kariuomenės štabas numatė, kad dėl pajėgų trūkumo vientiso fronto sudaryti nebuvo įmanoma. Planuojama gintis traukiantis, o pagrindines pajėgas sutelkti už Dubysos ir Nemuno, panaudojant nors ir pasenusią Kauno tvirtovę. Nuo 1939 m. po mobilizacijos kariuomenės sudėtis turėjo būti: 5 pėstininkų divizijos, 1 pėstininkų brigada, 3 kavalerijos pulkai, 12 pasienio apsaugos batalionų, karo aviacija, technikos daliniai, 6 rezerviniai batalionai su artilerija ir tarnybos.

3. Su turimomis karinio laivyno užuomazgomis ir trūkstant jūros kranto gynybai skirtos artilerijos Lietuvos kariuomenė negalėjo užkirsti kelio Klaipėdos uosto blokadai, atlikti minavimo darbų, kontroliuoti Klaipėdos uostą, užkirsti kelią prieš kariuomenės desantui Lietuvos pajūryje, varžyti prieš karinio laivyno veiksmus jūroje. Vokietija labai operatyviai galėjo Lietuvos pakrantėje išlaipinti karių skaičių, lygų divizijai, ir iš esmės sutrukdyti kariuomenės mobilizaciją ir telkimą.

4. Klaipėdos krašte nebuvo patikimų asmenų formuoti PAB, kurie turėjo uždaryti sienas, todėl PAB turėjo mobilizuotis Žemaitijoje, kur buvo valstybei lojalių asmenų, o tai apsunkino arba darė beveik neįmanomą Klaipėdos ir Klaipėdos krašto gynimą. Dėl Klaipėdos krašto vietinių gyventojų neįėjimo, mobilizacijos atveju nebūtų taikyti teritorinio šaukimo principai, o Tauragės PR priedangos veiksmus planavo pradėti tik Žemaitijos teritorijoje. 1939 m. atsisakyta Klaipėdos krašto gyventojus šaukti į kariuomenę atlikti prievolę, planuota šaukti tik savanorius.

Nuorodos

- 1 Pavadinimas keitėsi: Apsaugos ministerijos štabas (1918 11 23 – 1919 05 11), Generalinis štabas (1919 05 12 – 1923 12 31), Vyriausiasis štabas (1924 01 01 – 1934 12 31) ir Kariuomenės štabas (1935 01 01 – 1940 10 28). Lietuvos centrinio valstybės archyvo pažyma apie kariuomenės štabo fondą Nr. 929.
- 2 Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986.
- 3 Surgailis, G. *Lietuvos kariuomenės vadai.* Vilnius: Mintis, 1992.
- 4 Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940 m.* Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003.
- 5 Jankauskas, J. *Nepriklausomos Lietuvos generolai.* Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos leidykla, 1998.
- 6 Vaičenonis, J. *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX a.* Vilnius: baltos lankos, 2004.
- 7 Vaičenonis, J. *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940).* Vilnius: Versus Aureus, 2004.
- 8 *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 929, ap. 3, b. 848, l. 1–233.
- 9 Kariuomenės štabo III skyrius, 1939 m. kovo 14 d. Nr. 31668. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 178.
- 10 Pagal mob. tv. Nr. 11 ir 12 papildomų ir kuriamų kariuomenės dalių ir įstaigų sąrašo papildymas bei pakeitimas 1939 m. kovo mėn. 14 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 185.
- 11 Laurinavičius, Č. Dėl saugumo komplekso formavimosi Rytų Pabaltijyje. *Lietuvos diplomacija XX amžiuje*, Vilnius: 1999, p. 123.
- 12 Hobsbawm, E. *Kraštutinių amžių trumpasis XX amžius: 1914–1991.* Vilnius: Mintis, 2000, p. 174.
- 13 Kariuomenės štabas 1935 m. kovo 30 d. Nr. 7864. LCVA, f. 929, ap. 2, b. 1030, l. 9; Lietuvos karo atstovas Baltijos valstybėms 1935 m. balandžio 4 d. LCVA, f. 929, ap. 2, b. 1030, l. 10–14.
- 14 Žalys, V. Lietuvos neutralumas ir jos saugumo problemos 1938–1939 m. *Lituanica*, 1990, nr. 1, p. 39.
- 15 Laurinavičius, Č. Lemties ir garantijų apviltos. Baltijos valstybių dalia. *Darbai ir dienos*, 2002, t. 30, p. 9.
- 16 Butkus, Z. *Lietuvos ir Latvijos santykiai 1919–1929 m.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 94.
- 17 Raštikis, S. *Kovose dėl Lietuvos. D. 1: kario atsiminimai.* Vilnius: Lituanus, 1990, p. 355.
- 18 Laurinavičius, Č. Lemties ir garantijų apviltos ..., p. 12.
- 19 Paskaičiuota remiantis: Derry, T. K. *Skandinavijos istorijos.* Vilnius: Baltos lankos, 1995, p. 377; *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis.* Kaunas: Šviesa, 1990, p. 257. Nurodoma, kad trečiajame dešimtmetyje Švedijoje 6,006 mln. gyventojų, neįvertinant natūralaus prieaugio iki 1940 m.
- 20 Laurinavičius, Č. Dėl saugumo komplekso formavimosi Rytų Pabaltijyje. *Lietuvos diplomacija XX amžiuje.* Vilnius: Vaga, 1999, p. 123.
- 21 Laurinavičius, Č., Motieka, E., Statkus, N. *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai XX.* Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 118.
- 22 Lietuvos pasiuntinybė, Ryga, 1938 m. lapkričio 7 d. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2048, l. 195.
- 23 Lietuvos pasiuntinybė Taline, slaptai Užsienio reikalų ministrui, 1938 m. gruodžio 12 d. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2048, l. 72.
- 24 Lietuvos pasiuntinybė Taline, slaptai Užsienio reikalų ministrui, 1938 m. gruodžio 12 d. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2048, l. 72.
- 25 Rabinovičius, 1938 m. gruodžio 6 d. LCVA, f. 383, ap. 7, b. 2048, l. 119.
- 26 1934 m. birželio mėn. naktį iš 6 į 7 d. Kauno įgulos karininkai išvedė į gatves kariuomenės dalinius siekdami nuversti vyriausybę ir į premjero postą sugrąžinti A. Voldemarą. Tačiau A. Smetona sulaukė dalies karininkų paramos ir perversmas sužlugdo. Po kvotų 111 karininkų buvo patraukti atsakomybėn. Žr. Vaičenonis, J. *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940).* Vilnius: Versus Aureus, 2004, p. 76.
- 27 Jankauskas, J. *Nepriklausomos Lietuvos generolai.* Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos leidykla, 1998, p. 190.
- 28 Raštikis, S. *Kovose dėl Lietuvos ...*, p. 319.
- 29 Surgailis, G. *Lietuvos kariuomenės vadai.* Vilnius: Mintis, 1992, p. 143.
- 30 Vaičenonis, J. Dokumentai pasakoja. Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininko pulk. K. Škirpos kariuomenės vystymo planas. *Karo archyvas*, t. XXI. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006, p. 316.
- 31 Kasparavičius, A. Koalicinės liaudininkų ir socialdemokratų vyriausybės pastangos reorganizuoti kariuomenę 1926 m. *Lietuvos istorijos metraštis.* Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 64.
- 32 Raštikis, S. *Kovose dėl Lietuvos ...*, p. 325–328.
- 33 Ten pat, p. 330.
- 34 Ten pat, p. 530.
- 35 Krikštopaitis, J. A., Rimaitė, A. *Saugi valstybė: idėja ir tikrovė.* Vilnius: Versus Aureus, 2004, p. 99.
- 36 Petersons, A. *Krustugnis. 60 gadus no tautas slēptais 1940–1945.* Rīga: Madonas poligrāfists, 2007, p. 86.
- 37 Surgailis, G. *Lietuvos kariuomenė 1918–1998 m.* Vilnius: LR KAM, 1998, p. 45–55.
- 38 Direktyva 14 kariuomenės mobilizacijai parengti ir vykdyti. 1935 m. rugpjūčio 12 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 6.
- 39 Vaičenonis, J. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2000, t. 21, p. 161.
- 40 Pagal mob. tv. Nr. 11 ir 12 papildomų ir kuriamų kariuomenės dalių ir įstaigų sąrašo papildymas bei pakeitimas 1939 m. kovo mėn. 14 d. LCVA, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 180–185.

- 41 Mobilizuojamos kariuomenės aprūpinimas duona. Kariuomenės intendantas br. gen. Navakas 1938 m. kovo mėn. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 157–159.
- 42 Vaičėnionis, J. Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940). Vilnius: Versus Aureus, 2004, p. 32.
- 43 Raštikis, S. *Kovose dėl Lietuvos ...*, t. 1, Vilnius: Lituanus, 1990, p. 326.
- 44 Mobilizuojamos kariuomenės aprūpinimas duona. Kariuomenės intendantas br. gen. Navakas 1938 m. kovo mėn. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 157–159. Neįvertinti 1939 m. kovo 14 d. mobilizaciniai pakeitimai. 6 PP perkėlimas į Kretingą, 17 PP mobilizavimas Mažeikiuose ir kt.
- 45 Pagal mob. tv. Nr. 11 ir 12 papildomų ir kuriamų kariuomenės dalių ir įstaigų sąrašo papildymas bei pakeitimas 1939 m. kovo mėn. 14 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 180–185.
- 46 Kariuomenės štabo III skyriaus samprotavimai klaipe diečių karo prievolės reikalu. *LCVA*, f. 929, ap. 5, b. 562, p. 10.
- 47 Ten pat, p. 13.
- 48 Klaipe dės krašto gyventojų karinės prievolės reikalu 1939 m. kovo 11 d. *LCVA*, f. 929, ap. 5, b. 562, p. 25–26.
- 49 Kariuomenės mobilizacijai parengti ir vykdyti direktyva 14. 1935 m. rugpjūčio 16 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 11.
- 50 Kariuomenės štabo III skyrius 1939 m. kovo 3 d. Nr. 31637. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 177.
- 51 Pagal mob. tv. Nr. 11 ir 12 papildomų kuriamų kariuomenės dalių ir įstaigų sąrašo papildymas bei pakeitimas 1939 m. kovo mėn. 14 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 180–185; Pagal mob. tv. Nr. 11 ir 12 papildomų ir kuriamų kariuomenės dalių ir įstaigų sąrašas 1935 m. rugpjūčio 16 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 78–96; Mobilizuojamos kariuomenės aprūpinimas duona. Kariuomenės intendantas br. gen. Navakas 1938 m. kovo mėn. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 157–159.
- 52 Operatyvinio „V“ plano „A“ variantas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 991, l. 5.
- 53 Škirpa, K. *Lietuvos nepriklausomybės sutemos*. Chicago: Lietuvos kronika, Vilnius: Vilspa, 1996, p. 146.
- 54 Vareikis, V. *Klaipe da XX amžiuje*. Klaipe da: Menininkų namai, 1993, p. 42.
- 55 Pagal Vokietijos kariuomenės planą „Laivyno paradas“ puolime turėjo dalyvauti apie 15 įvairių karo laivų: „Laipcig“, „Karlsruhe“, „Nürnberg“, Z1 „Leberecht Maas“, Z2 „Geog Thiele“, Z3 „Max Schultz“, Z4 „Richard Beitzen“, T 196“, F 9“, M 89“, M 110“, M 111“, M 122“, M 132“, M 146“. Liekis, Š. „Laivyno paradas“ ir neįvykusi Klaipe dės okupacija 1938 m. Nežinomi Lietuvos ir Vokietijos santykių puslapiai. *Genocidas ir rezistencija*, 2004, nr. 2 (16), p. 163–168.
- 56 Rauch, G. *The Baltic States the years of independent Estonia, Latvia, Lithuania 1917–1940*. London: Hurst & Company, 2006, p. 196.
- 57 Operatyvinio „V“ plano „A“ variantas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 991, l. 5–6.
- 58 Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m*. Chicago: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 74.
- 59 Operatyvinio „V“ plano „A“ variantas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 991, l. 6.
- 60 Ten pat, l. 7.
- 61 Ten pat, l. 7.
- 62 Ten pat, l. 8.
- 63 Ten pat, l. 8–9.
- 64 Ten pat, l. 9–10.
- 65 Ten pat, l. 10.
- 66 Ten pat, l. 4.
- 67 Ten pat, l. 4.
- 68 Ten pat, l. 4–5.
- 69 Ten pat, l. 8.
- 70 Ten pat, l. 8–9.
- 71 Kauno gynimo planui paruošti pas Gen. Štabo Viršininą pasitarimas 1932 m. sausio 29 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 932, l. 9.
- 72 Raportas Krašto Apsaugos ministrui. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 932, l. 19–20.
- 73 Operatyvinio „V“ plano „B“ variantas. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 992, l. 9.
- 74 Ten pat, l. 18–19.
- 75 Ten pat, l. 10.
- 76 Ten pat, l. 13.
- 77 Ten pat, l. 22–23.
- 78 Geležinkelių svarbesniųjų punktų saardymo reikšmė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 991, l. 92–68.
- 79 Vaičėnionis, J. Lietuvos Šaulių sąjunga Valstybės gynyboje 1935–1940 m. *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai*. Kaunas: Detalė, 2002, p. 113.
- 80 Kariuomenės štabas III skyrius 1936 m. sausio 14 d. Nr. 4297. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 109.
- 81 Ten pat, l. 109.
- 82 Ten pat, l. 110.
- 83 Ten pat, l. 110–116.
- 84 Raštikis, S. *Kovose dėl Lietuvos ...*, p. 403.
- 85 Vaičėnionis, J. Lietuvos Šaulių sąjunga ..., p. 112.
- 86 Šaulių panaudojimo planas III PD. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 1028, p. 95, 97, 144, 145.
- 87 Ten pat, p. 92.
- 88 Kariuomenės štabas III skyrius 1936 m. sausio 14 d. Nr. 4297. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 117–118.
- 89 Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos ...*, p. 73.
- 90 Kautynių dalių sudėties žinios. *LCVA*, f. 929, ap. 5, b. 565, l. 62.
- 91 Kariuomenės štabas III skyrius 1936 m. sausio 14 d. Nr. 4297. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 848, l. 117.
- 92 Ten pat, l. 109.
- 93 Marijampolės priedangos rinktinė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 989, l. 82–83.
- 94 Tauragės priedangos rinktinė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 989, l. 78–79.
- 95 Klaipe dės priedangos rinktinė. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 989, l. 76–77.
- 96 Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas ...*, p. 26–31.

- 97 Ten pat, p. 152–159.
 98 Ten pat, p. 7–19.
 99 Vareikis, V. *Klaipėda XX amžiuje ...*, p. 39.
 100 Мелконов, Ю. *Пушки Курляндского берега*. Рига: Gvardis, 2005, с. 94–96.
 101 Vaičėnėnis, J. *Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939) ...*, p. 169.
 102 Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas ...*, p. 125.

*Gauta 2008 m. rugpjūčio 14 d.
 Pateikta spaudai 2008 m. spalio 21 d.*

Summary

Faint Possibilities to Resist Germany's Military Threat in 1939

In the fateful years of 1938 – 1940 the Lithuanian Government failed to resort to armed resistance. It is still being argued whether Lithuania had any chances and was prepared, on its own, for the armed defence of its sovereignty. There is no answer as yet to what extent Lithuania was prepared to offer armed resistance and whether the plans developed for such eventuality by the army headquarters would have proved effective. The historiography dedicated to the armed forces of the First Lithuanian Republic insufficiently dealt with the issues related to the headquarters' activities and strategic plans. The defence plans in case of war between Germany and Klaipėda region (Memel

Territory) or entire Lithuania had not been investigated. The article, therefore, aims to investigate the strategic plan developed by the Lithuanian army headquarters for the eventual war with Germany.

Until the changes in the military authorities of 1934, Lithuania was not actually ready for effective defence. In 1935 the army headquarters developed two strategic plans, "L" (Poland) and "V" (Germany), and continually improved them. Mobilization schemes No. 11, 12 and 14 were drawn up for mobilization needs. The mobilized army at the beginning of 1939 was intended to include 5 infantry divisions, 1 infantry brigade, 3 cavalry regiments, 12 border guard battalions, air force, technical corps, 6 reserve battalions with artillery and military services.

The headquarters foresaw a possible attack by Germany aimed at the occupation of Klaipėda region or entire Lithuania. The border guard battalions composed of border police and riflemen units in concert with covering forces were supposed to stage defence by retreating, thus securing the mobilization of the main forces. The intended main line of defence was to be located on the Dubysa – Nemunas – Kaunas line using rivers and the obsolete military fortress of Kaunas. Germany could have blocked up the port of Klaipėda and launch an assault, while Lithuania, without naval forces and coastal artillery supply roads at its disposal, would have been incapable to prevent such scenario. Due to the animosity of Klaipėda region to the government of Lithuania, the military authorities planned covering actions in the territory of Greater Lithuania only. From 1939 onwards, the headquarters did not plan to announce mobilization in Klaipėda region in the event of war.

The main lines of advance by German forces were supposed to be: the Kybartai – Kaunas, Tilsit – Tauragė – Šiauliai lines, since it would have taken 5–7 days for the Germans to reach the Kaunas – Dubysa – Šiauliai line.